

РЕАГУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН НА КРИЗУ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ З УКРАЇНИ

Степанюк Артур Олександрович, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» (м. Дніпро)

Стаття присвячена аналізу особливостей реагування європейських країн на кризу вимушеної міграції з України, що виникла внаслідок повномасштабної військової агресії російської федерації у 2022 році. На основі аналізу статистичних даних, офіційних рішень ЄС та національних законодавчих актів висвітлено масштаби переміщення населення з України, особливості їхнього розміщення в країнах ЄС, зокрема у Польщі, Чехії, Німеччині та Італії.

У роботі розглядаються інструменти правового захисту вимушених мігрантів, серед яких Директива про тимчасовий захист 2001/55/ЄС, спеціальні національні законодавчі ініціативи та програми соціальної підтримки. Окрема увага приділена аналізу соціальної інтеграції українських переселенців, зокрема у сферах працевлаштування, житлового забезпечення, доступу до освіти та медичної допомоги. Зазначено, що із поглибленням інтеграційних процесів спостерігається поступове скорочення обсягів соціальної допомоги, що свідчить про перехід від екстрених заходів до стратегій довгострокової інтеграції.

Стаття висвітлює основні проблеми, з якими зіткнулися європейські країни у процесі прийому українців: мовні бар'єри, психологічний стан біженців, нестача ресурсів для освіти дітей та організації догляду за дітьми без супроводу. Зроблено акцент на важливості збереження права дітей на освіту відповідно до міжнародних стандартів та необхідності удосконалення системи надання психосоціальної допомоги. Також на основі власного опитування українських вимушених мігрантів у країнах ЄС виявлено основні напрями отриманої підтримки: допомога з житлом, фінансова допомога, харчова та гуманітарна підтримка, а також психологічні й освітні послуги. У підсумку підкреслюється, що хоча європейські країни змогли оперативно адаптувати свої політики до умов гуманітарної кризи, подальші виклики інтеграції українських мігрантів залишаються актуальними.

Ключові слова: вимушена міграція, українські біженці, тимчасовий захист, соціальна інтеграція, Європейський союз

Stepaniuk A. The Response of European Countries to the Crisis of Forced Migration from Ukraine

The article is devoted to the analysis of the response of European countries to the crisis of forced migration from Ukraine, which arose as a result of the full-scale military aggression by the Russian Federation in 2022. Based on the analysis of statistical data, official EU decisions, and national legislative acts, the article highlights the scale of population displacement from Ukraine and the specifics of their settlement in EU countries, particularly in Poland, Czechia, Germany, and Italy.

The paper examines the legal protection mechanisms available to forced migrants, including the Temporary Protection Directive 2001/55/EC, specific national legislative initiatives, and social support programs. Special attention is given to the analysis of the social integration of Ukrainian displaced persons, particularly in the areas of employment, housing, access to education, and healthcare. It is noted that as the integration processes deepen, there is a gradual reduction in the volume of social assistance, indicating a shift from emergency measures to long-term integration strategies.

The article outlines the main challenges faced by European countries in receiving Ukrainian refugees: language barriers, the psychological condition of displaced persons, the shortage of resources for children's education, and the organization of care for unaccompanied minors. Emphasis is placed on the importance of safeguarding children's right to education in accordance with international standards and improving the system of psychosocial support services. Furthermore, based on the results of an independent survey of Ukrainian forced migrants in EU countries, the main types of support received were identified: housing assistance, financial aid, food and humanitarian support, as well as psychological and educational services. In conclusion, it is emphasized that although European countries have successfully adapted their policies to the humanitarian crisis, the challenges of further integration of Ukrainian migrants remain pressing.

Key words: forced migration, Ukrainian refugees, temporary protection, social integration, European Union

Постановка проблеми. Вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року призвело до складних наслідків в Україні, пов'язаних з демографічними процесами. Починаючи з 2022 р. спостерігається суттєве скорочення рівня народжуваності внаслідок відкладення народжень значними групами населення у період кризи. До наслідків надсмертності,

спричиненої пандемією COVID-19, додалася також надсмертність внаслідок бойових дій, цілеспрямованого знищення цивільного населення окупаційними силами та загального погіршення умов життя великої частини населення. Водночас ключову роль у формуванні нинішніх і потенційних демографічних втрат відіграють саме міграційні процеси: суттєво зросла як внутрішня так і зовнішня міграція. Безпрецедентні масштаби бойових дій змусили мільйони людей залишити територію України.

Сучасна міграційна криза, спричинена повномасштабною агресією російської федерації, за своїми масштабами та загрозливістю значно перевищує всі попередні міграційні явища, зафіксовані як в Україні за часи незалежності так і в Європі до 2022 року. Така ситуація вимагає розроблення нових концептуальних підходів до оцінювання наслідків міграційних переміщень. На відміну від міграційної кризи 2015 року в Європі, коли основним викликом було масове прибуття біженців із країн Близького Сходу та Африки, нинішній український міграційний рух має іншу природу – це вимушена евакуація значної частини власного населення з охопленої війною території, що супроводжується не тільки безпрецедентними демографічними втратами для країни-донора, а й надзвичайними соціальними викликами для приймаючої європейської країни. Саме тому питання реагування європейських країн на кризу вимушеної міграції з України вимагає підвищеної уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика реагування європейських країн на кризу вимушеної міграції з України є предметом активного вивчення як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками. З початку повномасштабної агресії російської федерації у 2022 році питання соціальної інтеграції українських біженців стало одним із пріоритетних у рамках гуманітарних та соціально-економічних досліджень.

Серед українських науковців вагомий внесок у висвітлення масштабів та наслідків вимушеної міграції зробили Е. Лібанова, О. Позняк та О. Цимбал [2], які ґрунтовно проаналізували демографічні та соціально-економічні виклики, спричинені переміщенням населення. На законодавчому рівні питання правового статусу українських біженців у Польщі та Чехії були детально розглянуті в публікаціях на інформаційних ресурсах [3; 5], де розкрито механізми тимчасового захисту, працевлаштування та соціальної підтримки.

На рівні європейських інституцій значну увагу проблематиці міграційної кризи приділено в Резолюції Європейського Парламенту від 19 травня 2022 року [4], де наголошено на економічних і соціальних наслідках війни для ЄС. Питання правового регулювання тимчасового захисту осіб, які масово переміщуються, висвітлено у Директиві Ради 2001/55/ЄС [10] та Хартії основних прав Європейського Союзу [9], що гарантують базові права українських біженців.

Серед аналітичних праць варто виокремити дослідження Центру економічної стратегії [7; 8], яке висвітлює тенденції перебування, плани повернення українців та основні проблеми їх інтеграції за кордоном. Окремо слід відзначити аналітичні огляди Європейського парламенту щодо викликів інтеграції українських переселенців у ЄС [11] та статистичні дані Євростату про динаміку надання тимчасового захисту [12].

У сфері захисту прав дітей-біженців важливу роль відіграють положення Конвенції про права дитини [1] та спеціальні дослідження ЄС щодо залучення українських дітей до освітніх систем країн перебування [13], де розглянуто ключові труднощі та можливості інтеграції.

Водночас слід зазначити, що комплексних досліджень, які б поєднували аналіз правового, соціального та освітнього аспектів інтеграції українців, що отримали тимчасовий захист, із урахуванням специфіки

кожної країни ЄС та викликів, які стоять перед ними, наразі бракує, що визначає потребу в подальших міждисциплінарних дослідженнях для вироблення цілісних стратегій підтримки вимушених мігрантів.

Мета дослідження полягає у аналізі особливостей реагування європейських країн на кризу вимушеної міграції з України, оцінці основних механізмів підтримки та інтеграції українських біженців, виявлення ключових викликів та кращих практик у сфері захисту прав переміщених осіб у контексті сучасної гуманітарної кризи, викликаной першою масштабною війною XXI століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міграційні процеси традиційно виступають одним із ключових чинників життєдіяльності суспільства, зокрема впливаючи на економіку та систему соціального захисту кожної держави, що зазнає збройної агресії. Їхнє значення не зменшується і після завершення воєнних дій. Частина населення внаслідок війни вимушено залишає рідну країну, і навіть після досягнення миру не завжди повертається назад; інша частина переміщується всередині держави з більш небезпечних регіонів у безпечніші. Повномасштабне вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 року, яке розпочалося масованими обстрілами численних населених пунктів по всій території України та призвело до широкомасштабних руйнувань цивільної інфраструктури, насамперед житлового фонду, спричинило хвилю масштабних переміщень населення – як до західних областей країни, так і за її межі. Із розширенням території бойових дій та зростанням масштабів руйнувань, що були спричинені цілеспрямованим прагненням агресора завдати максимальних втрат людському та економічному потенціалу України, кількість вимушених українських мігрантів за кордон невпинно зростала.

Лише за 2 місяці після початку повномасштабного вторгнення територію України покинуло біля 3,4 млн. осіб. Однак дані Верховного

комісара ООН у справах біженців вказують на значно більші обсяги вимушеної міграції – 5,3 млн. осіб, які не тільки перетнули кордони України за даними Держприкордонслужби, а й були змушені мігрувати до РФ та Білорусі [2, с. 41]. В Резолюції Європейського Парламенту від 19 травня 2022 року про соціально-економічні наслідки війни Росії в Україні для ЄС – посилення дієздатності ЄС вказувалося, що станом на 05.05.2022 р. кількість перетнувших кордон нараховувала вже 5,7 млн. осіб і з них біля 85% розмістилися в країнах ЄС [4].

Фахівці з міграції в ЄС розуміли, що гуманітарна катастрофа з такими обсягами переміщення людей неминуче стане чинником тривалого та глибокого економічного потрясіння для країн Європейського Союзу, причому тривалість і масштаб цих наслідків було складно точно передбачити.

Особливе навантаження у подоланні гуманітарної кризи лягло, в першу чергу, на держави-члени ЄС, що безпосередньо межують із Україною, зокрема Польщу, Румунію, Словаччину та Угорщину. Саме ці країни прийняли найбільшу кількість українців у короткі терміни, що створило значний тиск на їхні соціальні системи, ринки праці, інфраструктуру охорони здоров'я та освіти. Масовий притік людей вимагає від країн прийому не лише оперативного реагування на нагальні потреби, а й розробки довгострокових стратегій інтеграції, що передбачають значні фінансові, організаційні та людські ресурси. У довгостроковій перспективі наслідки цієї міграції можуть призвести до суттєвих змін у демографічній структурі європейських країн, вплинути на їхні соціальні політики, системи ринку праці та міжкультурні відносини.

Звісно, що влада європейських країн-реципієнтів була змушена реагувати на цю ситуацію. Так, наприклад, відповідно до закону, ухваленого у Польщі 13 березня для регулювання умов перебування українців та надання їм соціальної підтримки, усім громадянам України та

членам їхніх сімей, які не мають українського громадянства, включно з дітьми, народженими на території Польщі, та які прибули після 24 лютого 2022 року, гарантується законне перебування в країні протягом 18 місяців. Після дев'яти місяців проживання біженці мають право подати заяву на отримання дозволу на тимчасове проживання строком на три роки. Також передбачено можливість продовження навчання для українських учнів та студентів у польських закладах освіти. Українські біженці отримують право на легальне працевлаштування, доступ до медичної допомоги та одноразову грошову виплату в розмірі 300 злотих (приблизно 63 євро) на особу. Закон також передбачає систему заохочень для громадян Польщі, які забезпечують українців житлом та харчуванням [3].

У Чехії з 21 березня 2022 року набув чинності спеціальний закон, який регулює надання тимчасового захисту українцям, що рятуються від російської агресії. Біженцям видаються спеціальні візи для проживання на території Чехії, що дозволяють їм працювати без необхідності отримувати окремий дозвіл. Закон також гарантує доступ до системи соціального забезпечення, медичних послуг та освіти. Українські біженці можуть швидко отримати безкоштовне житло, при цьому громадяни Чехії, які надають житло переселенцям, отримують компенсацію у розмірі 120 євро на одну особу на місяць. Крім того, найбільш уразливі категорії переселенців мають право на грошову допомогу у розмірі 200 євро щомісяця [6].

У березні 2022 року Європейський Союз вперше активував Директиву про тимчасовий захист (2001/55/EC) [10]. Закладений у ній механізм надзвичайного реагування передбачає оперативний захист і надання прав тим, хто прибуває у великій кількості, що дозволяє запобігти перевантаженню систем надання притулку в державах-членах. Для громадян України, а також для інших осіб без громадянства або громадян третіх країн, які перебували в Україні й користуються міжнародним

захистом разом зі своїми сім'ями, Директива скасовує необхідність індивідуального розгляду заяв на притулок і забезпечує надання однакових прав на всій території ЄС. Тобто статус особи під тимчасовим захистом автоматично було надано усім українським вимушеним мігрантам після 24 лютого 2022 р. Однак при цьому після перетину кордону українські громадяни мали можливість подати заяву на отримання статусу біженця. Під час розгляду такої заяви, який може тривати кілька місяців, особа зобов'язана передати свій український паспорт компетентним органам і залишатися на території тієї держави, де подано заявку. Основною перевагою статусу біженця є його фактично безстроковий характер. Окрім того, можливим був і статус туриста, натомість, надається на обмежений період – до 90 днів із моменту в'їзду до країни, і не передбачає права на працевлаштування, доступ до соціальної чи медичної допомоги, а також до системи освіти. Особа зі статусом туриста повністю відповідає за власне утримання протягом перебування в країні [2, с. 45]. Окрім того, українці можуть подати на робочу/навчальну/сімейну візу [8].

Статус особи з тимчасовим захистом став найбільш популярним серед українців в ЄС. Директива про тимчасовий захист є обов'язковою до виконання для всіх країн-членів Європейського Союзу. Як і інші законодавчі акти ЄС, її імплементація має відбуватися у відповідності до вимог Хартії основних прав Європейського Союзу, зокрема статті 51 [9]. У межах тимчасового захисту біженцям надається право на отримання дозволу на проживання, доступ до ринку праці, житла, медичних послуг, соціальної допомоги, а також можливість здобуття освіти для дітей і підлітків. Для українських громадян передбачено також право на вільне пересування в межах ЄС та на подорожі між Україною та країнами Європейського Союзу за певних умов. Окрім цього, особи, які законно перебувають на території ЄС, можуть користуватися банківськими

послугами. Деякі країни ЄС надають додаткові пільги для українців, зокрема безкоштовне проживання, навчання, грошові виплати тощо.

Процес прийому та інтеграції українських переселенців суттєво відрізняється від попереднього досвіду роботи з іншими групами біженців і шукачів притулку. ЄС і держави-члени змушені були оперативно адаптуватися до нової ситуації, значно розширивши свої можливості з прийому великої кількості людей. Органи влади розробили спеціальні заходи для задоволення основних потреб переміщених осіб у житлі, освіті, працевлаштуванні та охороні здоров'я, приділяючи особливу увагу таким уразливим групам, як неповнолітні без супроводу, особи, що зазнали тортур або насильства.

Однак водночас виникла і низка викликів, зокрема проблеми з моніторингом процесів інтеграції, забезпеченням підтримки вразливих категорій переселенців і подоланням так званої «дилеми очікування» – прагнення багатьох українців повернутися на батьківщину після стабілізації ситуації. Одним із ключових викликів у координації зусиль на рівні ЄС, національних та місцевих органів влади стало забезпечення належного інформування переміщених осіб. Додатковою проблемою є невизначеність строків перебування біженців, що значною мірою ускладнює планування ресурсів і заходів підтримки.

Так, за даними Євростату в листопаді 2024 р. на території ЄС перебувало біля 4,2 млн. українців, які були змушені перетнути кордон у зв'язку з війною (рис. 1).

Країнами ЄС, які прийняли найбільшу кількість осіб, що користуються тимчасовим захистом (БТП) з України, стали Німеччина (1 152 620 осіб; 27,2 % від загальної кількості в ЄС), Польща (987 925 осіб; 23,3 %) та Чехія (385 190 осіб; 9,1 %).

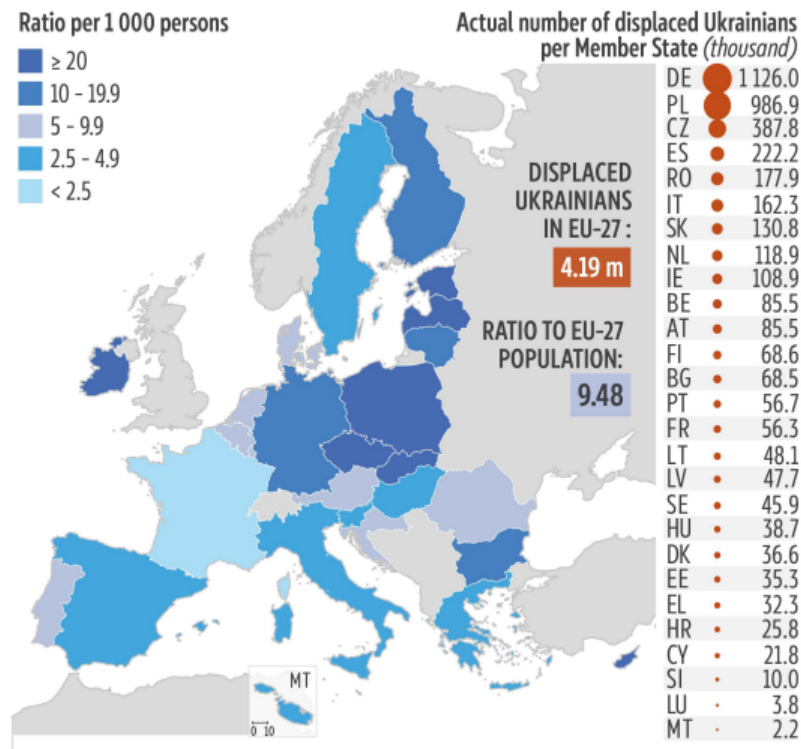


Рис. 1. Україні, які перебувають під тимчасовим захистом станом в ЄС на кінець 2024 року [11; 12]

Найвищі показники відношення кількості осіб під тимчасовим захистом до загальної чисельності населення були зафіксовані в Чехії (35,3 на 1 000 осіб), далі йдуть Польща (27,0) та Естонія й Латвія (по 25,5). У середньому по ЄС цей показник становив 9,4 на 1 000 осіб [11; 12].

Разом з тим, з часом, у процесі соціально-економічної інтеграції українських вимушених мігрантів у країнах ЄС, спостерігається природне скорочення обсягів соціальної підтримки та допомоги. На початковому етапі міграції основний акцент робився на задоволенні базових гуманітарних потреб – житло, фінансова допомога, медичне забезпечення та мовна підтримка. Однак у міру інтеграції мігрантів у ринок праці, систему освіти та соціальні структури країн перебування, їхня залежність від державної підтримки поступово зменшується. Підвищення рівня працевлаштування, набуття мовних і професійних навичок, стабілізація побутових умов сприяють переходу мігрантів до самостійного

забезпечення власних потреб, що зменшує необхідність у масштабних програмах соціальної допомоги, переводячи акцент політики з екстреної підтримки на довгострокову інтеграцію.

Так, за даними Центру економічних стратегій в країнах, які прийняли на себе основний потік вимушених українських мігрантів, зменшуються соціальні виплати та гуманітарна допомога (див. рис. 2).

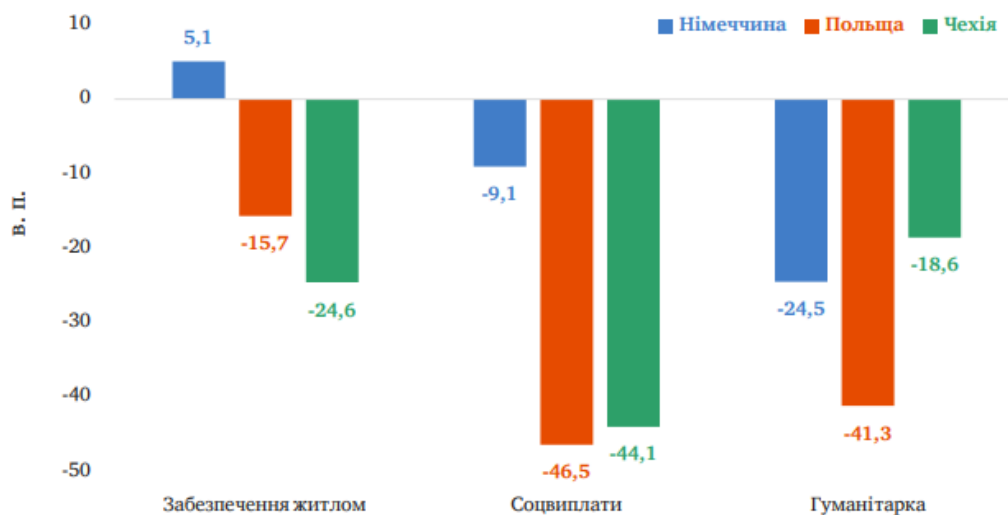


Рис. 2. Допомога вимушеним українським мігрантам в країнах ЄС [7; 8]

Загалом у 2023 році частка українців, які отримують різні форми підтримки, суттєво зменшилася. Так, допомога з житлом стала менш доступною: у Німеччині: кількість забезпечених житлом біженців скоротилася на 5 відсоткових пунктів, а в Чехії та Італії – майже на чверть. Особливо різке падіння спостерігалось в наданні соціальних виплат: у Польщі та Чехії їх отримання знизилось майже наполовину.

Гуманітарна допомога також стала менш поширеною, особливо у Польщі та Італії. Водночас рівень надання психологічної підтримки та можливостей для освіти дорослих залишився стабільним і практично не змінився за рік. Найпомітніше скорочення окремих видів допомоги зафіксоване у Німеччині (зменшення гуманітарної допомоги на 25 в. п.), Польщі (скорочення соціальних виплат на 46 в. п.), Чехії (на 44 в. п.) та

Італії (зниження гуманітарної підтримки на 41 в. п.). Незважаючи на те, що більшість країн ЄС продовжують надавати українцям грошову допомогу або допомогу з оплатою житла, поступово спостерігається тенденція до її скорочення або запровадження суворіших умов для отримання таких виплат.

Автором було проведене пілотне опитування, яке виконувало функцію первинного збору даних для загального аналізу досліджуваної теми. Опитування не є репрезентативним, однак дозволило виявити загальні тенденції у ставленні респондентів до соціальної підтримки в різних країнах ЄС, а також апробувати інструментарій (анкету), розроблений автором в рамках підготовки кваліфікаційної роботи. У подальшому уточнений інструментарій може слугувати основою для більш масштабного та репрезентативного опитування.

За результатами проведеного автором пілотного дослідження найпоширенішим видом соціальної підтримки, яку отримували українські мігранти в країнах перебування, виявилася допомога з житлом, яку отримали 77,8% опитаних, що свідчить про те, що забезпечення тимчасовим або постійним місцем проживання є пріоритетним напрямом у соціальній політиці приймаючих країн щодо українських мігрантів (див. рис. 3).

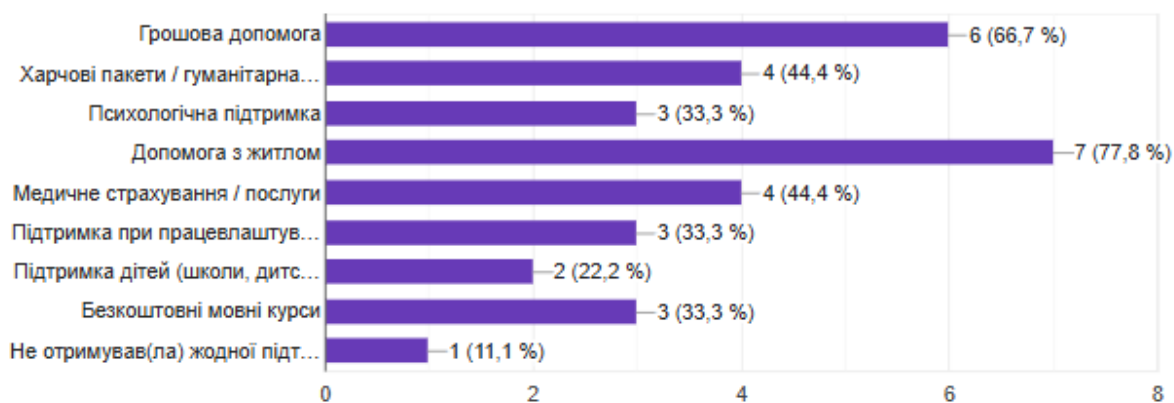


Рис. 3. Види соціальної підтримки, які отримували респонденти в країнах перебування

Другою за поширеністю формою стала грошова допомога, яку зазначили 66,7% респондентів, що демонструє важливу роль матеріальної підтримки для забезпечення базових потреб новоприбулих. Також значна частина опитаних повідомила про отримання харчових пакетів чи гуманітарної допомоги (44,4%) та медичного страхування або послуг (44,4%), що вказує на увагу соціальних систем до питань забезпечення продовольчої безпеки та охорони здоров'я мігрантів.

Психологічну підтримку та підтримку при працевлаштуванні отримали по 33,3% респондентів відповідно, що свідчить про часткове, але недостатнє охоплення цими важливими напрямками підтримки. Безкоштовними мовними курсами скористалися також 33,3% опитаних, що підкреслює необхідність інтеграційних заходів для подолання мовного бар'єру. Хоча такий показник видається замалим і може вказувати або ж на наявність мовної підготовки до цього або недостатню доступність до таких курсів чи платне надання такої послуги.

Варто зазначити, що 11,1% українських вимушених мігрантів так і не звернулися до соціальних служб за соціальними послугами.

Окремо варто зупинитися на проблемах такої категорії вимушених українських мігрантів, як діти. За окремими даними майже 1,3 мільйона дітей, переміщених з України, отримали тимчасовий захист у Європейському Союзі, і за оцінками, близько 700 000 з них були зараховані до шкіл країн ЄС у 2023–2024 навчальному році [13]. Країни ЄС зосередилися на впровадженні «Європейської гарантії дітей», націленій на забезпеченні доступу дітей до якісної освіти [4].

У зв'язку з цим у багатьох країнах виникла необхідність розширення місцевих ресурсів і запровадження більш гнучких адміністративних процедур для спрощення та прискорення надання допомоги. Для дітей

країни ЄС впровадили безпрецедентні заходи підтримки, які включали забезпечення доступу до обов'язкової шкільної освіти, надання мовної підтримки, фінансову допомогу, організацію програм підготовки вчителів та впровадження заходів для полегшення культурної інтеграції. Проте держави-члени ЄС зіткнулися з низкою викликів, серед яких – мовні бар'єри, психологічні труднощі серед дітей-біженців, дефіцит педагогічних кадрів, а також прагнення багатьох сімей зберегти освітній зв'язок із Україною через дистанційне навчання. Ці проблеми підтверджує дослідження Ради Європи, опубліковане в листопаді 2024 року, яке свідчить, що 50 % дітей, які залишили Україну через війну, досі не інтегровані в освітні системи країн перебування [13]. Результати власного опитування українських вимушених мігрантів підтверджують ці дані – менш поширеним видом допомоги виявилася підтримка дітей у школах та дитсадках, яку відзначили 22,2% респондентів, що може вказувати як на обмежену потребу (з огляду на склад респондентської групи), так і на певні бар'єри у доступі до освітніх послуг.

Водночас серед тих дітей, що навчаються у звичайних школах держав-членів ЄС, понад 60 % продовжують паралельно відвідувати онлайн-уроки за українською навчальною програмою [13].

Окрім того, серед основних викликів, пов'язаних із реєстрацією, прийомом та забезпеченням належного догляду за дітьми без супроводу, які прибули з України у 2022 році, відзначаються: наявність прогалин у процесі реєстрації дітей, труднощі з визнанням опікунських повноважень, наданих в Україні, потреба в підтримці самих опікунів, які також є переміщеними особами, та забезпечення якісних умов розміщення й догляду для дітей з інтернатних установ, включно з дітьми з інвалідністю.

Принципи, викладені в попередніх документах Європейської Комісії щодо захисту дітей у міграційних процесах, залишаються актуальними й сьогодні. Зокрема, умови прийому дітей мають передбачати не тільки

безпечне житло, а й комплекс необхідних послуг, що сприяють захисту їхніх прав і добробуту. Такими послугами є забезпечення незалежного представництва інтересів дитини, доступ до освіти, медичних і психосоціальних послуг, організація дозвілля та заходи інтеграційної підтримки. Водночас умови розміщення повинні враховувати специфічні потреби дітей, що вимагає залучення професійно підготовленого персоналу.

Однак на практиці не всі пункти прийому відповідають стандартам захисту та безпеки дітей. Для повного врахування потреб кожної дитини має проводитися індивідуальна оцінка ситуації. Хоча практика розміщення дітей у прийомних сім'ях або сімейних формах догляду довела свою ефективність і економічність, її застосування поки що залишається обмеженим. Діти, які пережили травматичні події, а також ті, хто став жертвою сексуального або гендерно зумовленого насильства, потребують особливої спеціалізованої допомоги.

Крім того, діти, які проживають у громадах, часто стикаються з труднощами в отриманні медичних послуг та доступі до освіти. Незважаючи на те, що право на освіту гарантується Конвенцією ООН про права дитини [1], забезпечення своєчасного доступу до навчання не завжди реалізується в повній мірі. Належна освіта є критично важливою для захисту майбутнього і добробуту дітей-біженців.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Реагування європейських країн на кризу вимушеної міграції з України стало безпрецедентним прикладом оперативної мобілізації ресурсів, законодавчих механізмів і гуманітарної підтримки в історії сучасного Європейського Союзу. Активізація Директиви про тимчасовий захист, запровадження спеціальних національних законів у країнах прийому, надання українцям доступу до працевлаштування, освіти, медичної допомоги та соціальних послуг дозволили на першому етапі ефективно

забезпечити базові потреби мільйонів переселенців. У міру поглиблення процесу інтеграції українських мігрантів у соціально-економічне життя приймаючих країн спостерігається поступове зменшення обсягів екстреної гуманітарної допомоги, а держави ЄС переходять від політики негайної підтримки до розвитку стратегій довгострокової інтеграції. Водночас виявлені численні виклики – зокрема труднощі реєстрації дітей без супроводу, забезпечення якісної освіти та медичного обслуговування, подолання мовних бар'єрів і збереження зв'язку мігрантів з Україною – потребують подальшої уваги на рівні політики й практики. У перспективі доцільним є проведення більш глибоких досліджень щодо довгострокового впливу вимушеної міграції на демографічні, соціальні та економічні процеси як у країнах ЄС, так і в Україні, з урахуванням потенційних сценаріїв повернення, інтеграції чи подальшої мобільності українських громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про права дитини від 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 28.04.2025).
2. Лібанова Е. М., Позняк О. В., Цимбал О. І. Масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України внаслідок збройної агресії російської федерації. *Демографія та соціальна економіка*. 2022. № 2. С. 37-57.
3. Президент Польщі підписав закон щодо українських біженців. Що він передбачає. *Суспільне*. URL: <https://suspilne.media/216932-duda-pidpisav-zakon-sodo-perebuvannau-polsi-u-krainskih-bizenciv/> (дата звернення: 27.04.2022).
4. Резолюція Європейського Парламенту від 19 травня 2022 року про соціально-економічні наслідки війни Росії в Україні для ЄС –

посилення дієздатності ЄС (2022/2653 (RSP). URL: https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/250115/0118_T_Resolution%20on%20soc%20and%20econ%20consequences.pdf (дата звернення 28.04.2025).

5. Статус українців, які покидають країну через війну: важливі пояснення. *Обозреватель*. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/politics/status-ukraintsiv-yaki-pokidayutkraiinu-cherez-vijnu-vazhlivi-poyasnennya.htm> (дата звернення: 27.04.2022).

6. Українські біженці зможуть працювати в Чехії без отримання спеціального дозволу. *Українські новини*. URL: <https://ukranews.com/news/842718-ukrainskie-bezhentsy-smogutrabotat-v-chehiibez-polucheniya-spetsialnogo-razresheniya> (дата звернення: 27.04.2022).

7. Українські біженці після трьох років за кордоном: скільки їх та хто повернеться? Четверта хвиля дослідження. Аналітична записка Центру економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2025/02/ukrayinski-bizhenczi-pislya-troh-rokiv-za-kordonom.pdf> (дата звернення 29.04.2025).

8. Українські біженці. Майбутнє за кордоном та плани на повернення. Аналітична записка Центру економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukra%D1%97nski-bizhenczi.-%E2%80%8Bmajbutn%D1%94-za-kordonom-ta-plani-na-povernennya.-tretya-hvilya-doslidzhennya.pdf> (дата звернення 29.04.2025).

9. Хартія основних прав Європейського Союзу. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU00303> (дата звернення 28.04.2025).

10. Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/55/oj/eng> (дата звернення

28.04.2025).

11. Displaced Ukrainians: Challenges and outlook for integration in the EU. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769497/EPRS_BRI\(2025\)769497_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769497/EPRS_BRI(2025)769497_EN.pdf) (дата звернення 28.04.2025).

12. Temporary protection for persons fleeing Ukraine - monthly statistics. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Temporary_protection_for_persons_fleeing_Ukraine_-_monthly_statistics (дата звернення 28.04.2025).

13. The inclusion of displaced children from Ukraine in EU education systems 2023-2024. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/224f94b0-32a8-11ef-a61b-01aa75ed71a1/language-en> (дата звернення 28.04.2025).

REFERENCES

1. Konventsiiia pro prava dytyny (1989) [Convention on the Rights of the Child]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text [in Ukrainian].

2. Libanova, E. M., Pozniak, O. V., Tsymbal, O. I. (2022). Masshtaby ta naslidky vymushenoї mihratsii naselennia ukrainy vnaslidok zbroinoї ahresii rosiiskoi federatsii [The scale and consequences of forced migration of the population of Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika – Demography and Social Economy*, 2, 37-57 [in Ukrainian].

3. Prezydent Polshchi pidpysav zakon shchodo ukraïnskykh bizhentsiv. Shcho vin peredbachaie (2022) [The President of Poland signed a law on Ukrainian refugees. What does it provide for]. *Suspilne*. Retrieved from: <https://suspilne.media/216932-duda-pidpisav-zakon-sodo-perebuvannau-polsi-ukraïnskih-bizenciv/> [in Ukrainian].

4. Rezoliutsiia Yevropeiskoho Parlamentu sotsialnoekonomichni naslidky viiny Rosii v Ukraini dlia YeS – posylennia diiezdatnosti YeS (2022) [European Parliament Resolution of 19 May 2022 on the socio-economic consequences of Russia's war in Ukraine for the EU - strengthening the EU's capacity to act]. Retrieved from: https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/250115/0118_T_Resolution%20on%20soc%20and%20econ%20consequences.pdf [in Ukrainian].

5. Status ukraintsiv, yaki pokydaiut krainu cherez viinu: vazhlyvi poiasnennia. (2022) [The status of Ukrainians leaving the country due to the war: important explanations]. *Obozrevatel*. Retrieved from: <https://news.obozrevatel.com/ukr/politics/status-ukraintsiv-yaki-pokidayutkrainu-cherez-vijnu-vazhlyvi-poyasnen-nya.htm> [in Ukrainian].

6. Ukrainski bizhentsi zmozhut pratsiuvaty v Chekhii bez otrymannia spetsialnoho dozvolu. (2022) [Ukrainian refugees will be able to work in the Czech Republic without obtaining a special permit]. *Ukrainski novyny*. Retrieved from: <https://ukranews.com/news/842718-ukrainskie-bezhentsy-smogutrabotat-v-cheh-ii-bez-polucheniya-spetsialnogo-razresheniya> [in Ukrainian].

7. Ukrainski bizhentsi pislia trokh rokiv za kordonom: skilky yikh ta khto povernetsia? Chetverta khvylya doslidzhennia (2025) [Ukrainian refugees after three years abroad: how many of them and who will return? fourth wave of the study]. *Analitychna zapyska Tsentru ekonomichnoi stratehii*. Retrieved from: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2025/02/ukrayinski-bizhenczi-pislya-troh-rokiv-za-kordonom.pdf> [in Ukrainian].

8. Ukrainski bizhentsi. Maibutnie za kordonom ta plany na povernennia [Ukrainian refugees. Future abroad and plans for return]. *Analitychna zapyska Tsentru ekonomichnoi stratehii*. Retrieved from: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukra%D1%97nski-bizhenczi.-%>

[E2%80%8Bmajbutn%](#)

D1%94-za-kordonom-ta-plani-na-povernennya.-tretya-hvilya-doslidzhennya.pdf [in Ukrainian].

9. Khartii osnovnykh prav Yevropeiskoho Soiuzu. (2000) [Charter of Fundamental Rights of the European Union]. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/MU00303> [in Ukrainian].

10. Council Directive 2001/55/EC on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof (2001). Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/55/oj/eng> [in English].

11. Displaced Ukrainians: Challenges and outlook for integration in the EU (2025). Retrieved from: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769497/EPRS_BRI\(2025\)769497_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769497/EPRS_BRI(2025)769497_EN.pdf) [in English].

12. Temporary protection for persons fleeing Ukraine - monthly statistics (2025). Retrieved from: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Temporary_protection_for_persons_fleeing_Ukraine_-_monthly_statistics [in English].

13. The inclusion of displaced children from Ukraine in EU education systems 2023-2024 (2025). Retrieved from: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/224f94b0-32a8-11ef-a61b-01aa75ed71a1/language-en> [in English].

Стаття надійшла до редакції / Received 04.05.2025
Прийнята до друку / Accepted 09.05.2025